

מוזכרים לאורך הסרט רק במרומן. "האם אין זה ניסיון לשכתב את מה שאירע באמת וליפות את המציאות שעל רקעה מתרחש סיפור הסרט?" שאלתי את יוצריו.

סיפור

פיקטיבי

בהחלק הראשון, התרגו בייר, הבמאי. "לצופי הקולנוע בגרמניה הדמוקרטית ב-1975, כמו לכל העם של הרפובליקה הדמוקרטית הגרמנית, יש מידע מלא וברור על מה שאירע בתקופת שילטון הפאשיסטיים. לא צריך ולא היתה לי כוונה להוסיף עוד סרט אחד בתחום הזה. הסרט הזה משך אותי משום שיותר מאשר סרט אנטי-פאשיסטי יש לו מימד פילוסופי עם השלכות על מה שקורה בימינו אלה. הייתי בעצמי בדכאון. לא רציתי להציג בסרט מציאות של סבל ועינויים. זה היה רעיון די קוסם לסיים את הסיפור הזה כשהגסטפו מוצאת את הרדיו של יעקב ומוציאה אותו להורג. אבל אז זה היה נהפך לסרט פעולה. רצינו שהילדה בסיפור היא שתחפש ותגלה את הרדיו ולא הגסטפו."

"אי אפשר, ולא היתה גם כל כוונה להציג בסרט את מה שקרה ליהודים בתקופת הנאצים." אמר יורק בקר, הסופר. "האנשים שעשו את הסרט ידעו בדיוק מה היה בגיטאות ובמחנות ההריכוז. אבל הניסיון לשחזר את זה בסרט לא היה עולה יפה לעולם. משום כך הסתפקנו

למרות עונש המוות שהיה צפוי לו. בסופו של דבר גילו הגרמנים את הרדיו והוציאו את האיש להורג.

"אבי אמר לי, סיפור יורק בקר, 'האיש הזה היה גיבור. עליך לכתוב עליו. אבל לא רציתי לכתוב עליו. כולם כתבו עליו ועל הגיבורים האחרים של המילחמה. רציתי לספר סיפור בהבדל קטן: סיפור על איש שלא היה לו רדיו'."

לפני תשע שנים סיפור יורק את הסיפור שהגה במוחו לבמאי הקולנוע המזרח-גרמני פרנק בייר, שבילה את שנות המילחמה במחנה דכאון. "בשל דיעותי האנטי-פאשיסטיות" כמו שהוא מגדיר זאת. יחד הם כתבו תסריט, אותו התכוונו להפוך לסרט. אולם הדבר נמנע מהם. הם סירבו לציין את הסיבות, אבל ניתן להניח שממשלת מזרח-גרמניה לא התלהבה מהרעיון להפיק סרט על נושא יהודי.

בלית ברירה ישב יורק והפך את התסריט שלו לרומן בעל אותו שם בדיוק: יעקב שלון הרומן התפרסם בגרמניה-המזרחית לפני שנים אחדות, תורגם למספר שפות והופץ במדינות רבות בעולם, שם זיכה את מחברו בביקורות נלהבות.

אבל בקר ובייר לא נואשו מתוכניתם המקורית. להסריט את הסיפור. מדי שנה היו מבקשים להסריטו ומדי שנה נידחו. עד שבשנה האחרונה קיבלו אישור ותקציב להפיק את הסרט.

בהופעות הפומביות שלהם במיסגרת ה' מישלחת המזרח-גרמנית לפסטיבל ברלין, ניסו השניים להציג את סירטם כסיפור בעל עניין כלליאנושי ותו לא. "לגבי יעקב

מאת אלי תבור

בניסיון לתאר מציאות אנושית. אפילו לספר סיפור אהבה המתרחש בגיטו בתוך כל הגיהנום הזה. למדתי מסארטר שאם אתה זועק על הוועה והכאב בקול רם, זה לא משפיע. במודע אני סוגר את עצמי מפני שפע של גוויות. גורל חקיבוץ צריך להיות מוצג באמצעות היחיד. אחרת הספר רות מסתכנת בהפיכתה לספרות סטאטיסטית. כך גם בקולנוע. אני סבור שבצורה קולנועית זה הרבה יותר אפקטיבי ומשכנע להציג ילדה בגיטו כשהוא כועס על שלא ניתן לחיות במכשיר רדיו. מאשר אילו היינו מנסים להראות אותה זועמת נגד העוול שגורמים הגרמנים לבני עמה."

"ובכל זאת, הוספתי ושאלתי, 'אתם מתארים גיטו יהודי בעיר גרמנית בשנת 1943. איפה היו בגרמניה גיטאות בשנה הזאת?'"

"סיפור הסרט אינו סיפור מציאותי", אמר יורק בקר. "אסור לשכוח שזה בסך הכל סיפור פיקטיבי. הגיטו המתואר בסיפור ובסרט הוא גיטו אנונימי. הוא איננו בהכרח גיטו בגרמניה. זהו גיטו באיזה שהוא מקום באירופה המזרחית, בתקופה בה חיסלו הנאצים את אחרוני הגיטאות והעבירו את היהודים למחנות ההשמדה. לא עשינו שם ניסיון לתאר מצב ריאליסטי של גיטו. ייתכן שהאנשים שחיו שם יבקרו משום כך את הסרט. גם אבי, כשקרא את ספרי וראה את הסרט, כעס עלי. 'זה אכזרי לכתוב כך', הוא אמר לי. ניסיתי לשוחח עימו ולהסביר לו שאין לי כל כוונה לכך. חוב עדות של מישוה שהיה בתוך זה. כל מה שאני רוצה הוא פשוט להמחיש את המציאות האנושית של החיים בגיטו לאלה שלא היו שם."

לא

קאריקטורות

בהבחינה הקולנועית אין יעקב השקרן מצטיין בהישגים יוצאי-דופן. רובו של הסרט צולם באולפן. יש בו מעט מאוד צילומי-חוץ. מרבית הצילומים הם תקריבים סטאטיים והוא נראה משום כך יותר כסרט טלוויזיה מאשר כסרט קולנוע.

לעומת זאת ראוייה רמת המישחק של המבצעים לכל השבחים. אף אחד משחקני הסרט אינו יהודי. במאמץ שנעשה להשוות לשחקנים איפיון יהודי חיצוני, היתה תמונה סכנה של הפיכתם לקריקטורות אנטישמיות. כך אומנם קרה לניצבים המופיעים בסרט, שאופרו והולבשו בצורה נלעגת. אולם לזכותם של בעלי התפקידים הראשיים יש לומר שהם ניסו והצליחו להזהר עם הדמויות ללא כל סממן חיצוני.

לתפקיד הראשי של יעקב השקרן, לא נמצא כנראה שחקן מתאים בכל רחבי

השקרן הוא לוחם הירות ואנטי-פאשיסטי מובהק. אמר הבמאי פרנק בייר, "אבל הנושא של הסרט הוא הרבה יותר מקיף. אני מתנגד לסוג הזה של סרטים, שהופקו בשפע בשנים האחרונות, שבהם הוצג ה' מאבק האנטי-פאשיסטי בסיגנון של מיר-דפים וקרבות אקדחים. בסיפור של בקר מציאתי את הנושאים של היכוף, שילטון העריצות והמאבק נגד היכוף. נקודת ה' מוצא של הסיפור היא כיצד ניתן להציל חיים באמצעות שקר."

אבל המציאות כפי שהיא מוצגת בסרט עצמו אינה כה ערטילאית ומופשטת כמו בדברי היוצרים. זוהי מציאות יהודית של תקופת השואה, שדווקא בשל הסיגנון הטראגי-קומי של הסרט, היא מובלטת בכל אימתה.

איכותו המיוחדת של הסרט, המב' דילה אותו מכל סרט אחר שנוצר על השואה, נובעת דווקא מכך שהוא מתרכז בדמויות היהודים בגיטו ובמתחולל בקירבם. הצד השני, הנאצים והעם הגרמני, קיימים רק ברקע. גם מחנות ההשמדה ותאי המוות,

הסוכר היהודי
הסופר היהודי המזרח-גרמני, שכתב את התסריט לסרט יעקב השקרן (ראשון מימין), במשך תשע שנים מעלו שילטונות מזרח-גרמניה הפקת סרט על פ' תסריטו. הוא הפך את התסריט לרומן, שהופץ ברח' בי העולם וזכה לתישבחות רבות מאד.

פרס ראשון לשחקן

השחקן הצ'כי ולאסטימיל ברודצקי, המגלם את תפקיד יעקב השקרן בסרט המזרח-גרמני בשם זה. ברודצקי, הנחשב כאחד המעולים שבשחקני התיאטרון והקולנוע בצ'כיה, זכה בפרס השחקן הטוב ביותר בפסטיבל ברלין, על מישחקו בסרט זה. בתמונה נראה ברודצקי כשהוא מנסה לחקות את קולו של וינסטון צ'רצ'יל, המשדר כביכול מרדיו לונדון.

גרמניה המזרחית, שכן, לצורך זה, הביאו הגרמנים לבמת הצילומים של הסרט את השחקן הצ'כי מהולל ולאסטימיל ברודצקי. ברודצקי, שחקן תיאטרון וינווארד בפראג, מרבה להופיע בצ'כיה בסרטי קולנוע וטל-וויזיה, והוא גם חסריטאי בעצמו. הוא אינו דובר גרמנית. בשעת הצילומים שיחק את תפקידו בצ'כית והטקסט שלו הוקלט אחר כך על ידי שחקן גרמני. למרות זאת זכה ברודצקי בפרס דב הזהב כשחקן הטוב ביותר בפסטיבל הסרטים של ברלין.

אבל מעבר לערכיו האמנותיים, נובעת חשיבותו של יעקב השקרן מכך שסרט כזה הופק דווקא בתעשיית הקולנוע של גרמניה המזרחית. ביקשת לראיון את הסופר ומחבר התס' ריט יורק בקר, בניסיון לתהות אחרי זהותו של סופר יהודי צעיר ומצליח ברפובליקה